

Forslag til

Natura 2000-handleplan

Kongens Mose og Draved Skov

Natura 2000-område nr. 99

Habitatområde H88

Fuglebeskyttelsesområde F61

maj 2012

Kolofon

Titel

Forslag
Natura 2000-handleplan Kongens Mose og Draved Skov
Natura 2000-område nr. 99
Habitatområde H88
Fuglebeskyttelsesområde F61

Udgiver:

Tønder Kommune og Naturstyrelsen

Ansvarlig institution:

Tønder Kommune og Naturstyrelsen

Copyright:

Tønder Kommune og Naturstyrelsen

Sprog:

Dansk

ISBN:**Dato:**

maj 2012

Forsidefoto:

Hængesæk i Kongens Mose. Fotograf Aksel Voigt

Forord

I Tønder kommune har vi naturområder, som ikke alene er specielle i Danmark, men er enestående i Europa. Vadehavet, Tøndermarsken og de store moser og naturskove er derfor udpeget som internationale naturbeskyttelsesområder.

Med udgangspunkt i et EU Direktiv fra 1992, har staten nu vedtaget planer, der fastlægger hvilke naturtyper og arter vi skal have fokus på. Med denne handleplan kan du se, hvordan vi har tænkt os at bevare og forbedre de internationale naturbeskyttelsesområder. Handleplanen beskriver ikke hvad der skal ske i forhold til den enkelte borger, men er en overordnet plan med prioriteter og tidsplaner for årene 2013-2015.

Det er en stor opgave, vi står over for, og både tidsplanen og økonomien er en udfordring i den forbindelse. I vores prioritering af opgaverne har vi lagt vægt på at gennemføre indsatserne i en fornuftig og fagligt forsvarlig rækkefølge, og fordelt i hele kommunen.

Det er op til lodsejeres frivillige medvirken, om planerne kan realiseres. Ved gennemførelsen af de enkelte tiltag vil vi lægge vægt på, at landbrug er et vigtigt erhverv i vores kommune - selv om vores råderum er lille i forhold til statens Naturplaner. Vi vil også lægge vægt på, at de fornødne midler og kompensationer er til rådighed, for at indsatserne kan gennemføres på en ordentlig måde.

Vi ser frem til et godt og konstruktivt samarbejde med alle aktører, når vi skal i gang med at gennemføre planerne.

Venlig hilsen

Bo Jessen
Formand for Teknik- og Miljø

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse.....	4
Baggrund.....	5
Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan	7
Mål for planperioden.....	10
Forventede metoder og forvaltningstiltag	12
Prioritering af den forventede forvaltningsindsats.....	15
Forventet effekt.....	16
Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag	18
Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplanmyndigheder og offentlige lodsejere	19
Bilag 3: Kort med tiltag samt potentielle områder for ny natur	20
Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	20
Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.	22

Baggrund

Der er udarbejdet statslige Natura 2000-planer for 246 Natura 2000-områder, som kan findes her:

[Natura 2000-plan](#).

Denne handleplan er en udmøntning af Natura 2000-plan for område nr. 99 Kongens Mose og Draved Skov.

Handleplanen er udarbejdet af Naturstyrelsen og Tønder Kommune.

Hver kommune er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører kommunens geografiske område på land og kystnære områder - bortset fra skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Hver kommune sikrer gennemførelse for sit område inden udgangen af år 2015.

Naturstyrelsen er ansvarlig for de dele af handleplanen, der vedrører de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Naturstyrelsen sikrer gennemførelse af disse dele af handleplanen inden udgangen af år 2021.

Naturstyrelsen er offentlig lodsejer og ejer 533 af områdets 783 ha. Naturstyrelsen gennemfører Natura 2000-planen direkte i sin drifts- og plejeplan. Der er resumé af denne drifts- og plejeplan i bilag 3. Herudover indgår denne drifts- og plejeplanlægning for offentlige arealer kun i handleplanens bilag 2.

Handleplanen er udarbejdet med hjemmel i miljømålsloven (lovbekendtgørelse nr. 932 af 24/9 2009), bekendtgørelse nr. 1117 af 25/11 2011 om kommunalbestyrelsernes Natura 2000-handleplaner og bekendtgørelse nr. 1116 af 25/11 2011 om tilvejebringelse af Natura 2000-skovplanlægning.

Det fremgår af lovgivningen:

- at en handleplan skal indeholde:
 - en prioritering af handleplan-myndighedens forventede forvaltningsindsats i planperioden
 - en angivelse af mål og forventet effekt for de enkelte aktiviteter
 - de forventede metoder og forvaltningstiltag, som handleplan-myndigheden vil tage i brug for at forbedre naturtilstanden eller fastholde gunstig bevaringsstatus
- at en handleplan ikke må stride imod retningslinjer fastsat i den statslige Natura 2000-plan.
- at en handleplan skal være så konkret, at dens gennemførelse kan vurderes. Dog må handleplanen ikke foregribe det præcise indhold af de aftaler eller afgørelser, der træffes i forhold til den enkelte lodsejer i forbindelse med gennemførelse af handleplanen.

Alle myndigheder skal i deres arealdrift, naturforvaltning eller ved udøvelse af deres beføjelser i henhold til lovgivningen i øvrigt lægge Natura 2000-planen og -handleplanen til grund.

Den kommunale Natura 2000-handleplan er som udgangspunkt omfattet af krav om miljøvurdering i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer (lovbekendtgørelse nr. 936 af 24. september 2009). For samtlige statslige Natura 2000-planer er der foretaget en strategisk miljøvurdering. Handleplanen har et indhold, der ikke adskiller sig fra de oplysninger, som allerede er givet i de miljøvurderede Natura 2000-planer. Da handleplanen ikke sætter nye rammer for fremtidige anlægstilladelser eller yderligere vil kunne påvirke internationalt udpegede naturbeskyttelsesområder væsentligt, er det kommunernes vurdering, at der ikke er behov for en fornyet miljøvurdering.

I handleplanen anvendes en række Natura 2000-begreber m.m., som er defineret nærmere i bilag 4.

Sammendrag af den statslige Natura 2000-plan

Natura 2000-område nr. 99 Kongens Mose og Draved Skov

Områdebeskrivelse

Natura 2000-området, der er 783 ha, ligger i Tønder Kommune mellem Løgumkloster og Tønder. I områdets østlige del ligger Draved Skov, centralt ligger Kongens Mose og i den nordlige del dominerer vedvarende græsarealer. Skoven og den nordlige og nordøstlige del af mosen og engene er statsejet og udgør knapt 70 % af hele arealet. Området er omgivet af dyrkede marker og moser.

Draved Skov er noget nær det tætteste man kommer på en oprindelig dansk urskov, og den har derfor meget stor betydning for de plante- og dyrearter, der er knyttet til denne sjældne gamle naturtype. Skoven indeholder også en af de største urørte naturskogsbevoksninger i Danmark, mest blandingsskov domineret af eg, lind og birk. Hele skoven blev udlagt til urørt skov i år 2000, og nåletræsbevoksninger blev fjernet og den naturlige hydrologi blev genoprettet.

Kongens Mose er en af Danmarks største højmoser, som særligt i den nordlige del har været kraftigt udnyttet til tørvegravning og opdyrkning. Området er en mosaik af nedbrudte højmosearealer, aktiv højmose, hængesæk, skovbevoksede tørvemoser og brunvandede søer.

Vedvarende græsarealer udgør op mod halvdelen af habitatområdet. Mosen og omgivelserne er fredet i 1991, bl.a. med bestemmelse om, at disse arealer skal udvikles/genoprettes til mose.

Hvæpsevåge og rødrygget tornskade yngler i området, men er ikke på udpegningsgrundlaget.

Vigtigste naturværdier

På grund af jordbundens afveksling mellem frodigt ler, muldbund, sure morlag på sand og lave klitter af flyvesand, finder man de fleste af Danmarks naturligt forekommende træarter i et naturligt fordelingsmønster. Først og fremmest den oprindelige urskogs dominerende art, småbladet lind, der i Draved Skov har en af sine største danske forekomster. Pollendiagrammer viser, at linden stedvis har været dominerende i skoven gennem flere tusinde år.

Mange karakteristiske mose-fuglearter som urfugl og sortterne yngede tidligere i området. I dag er trane og tinksmed typiske ynglefugle. De centrale dele af mosen er lukket for offentlig færdsel i yngletiden, hvilket er vigtigt for en art som tranen. Med 109 registrerede ynglefuglearter er skoven den mest fugleartsrige i Danmark.

Trusler mod områdets naturværdier

Tilgroning med især birk er en trussel mod de åbne mosearealer. De åbne vandflader gror til i hængesæk og senere (høj)mose, hvilket medfører tab af potentielle levesteder for bl.a. sortterne.

Intensiv skovdrift kan medføre, at skovnaturtyper forringes eller ødelægges. Der er i øvrigt en utilstrækkelig beskyttelse af skovnaturtyper mod bl.a. konvertering til andre træarter.

Sitkagran, contortafyr og glansbladet hæg udgør en trussel for områdets fremtidige

bevaringsstatus. Arterne er ikke-hjemmehørende og invasive. Særligt udsat er skovnaturtyperne ege-blandskov og skovbevokset tørvemose.

Hvis arterne på udpegningsgrundlaget, herunder især mosehornugle, hedehøg og sortterne, yngler uden for det område, der er omfattet af adgangs begrænsning i yngleperioden, kan rekreative aktiviteter i fuglenes yngleperiode udgøre et problem.

Målsætning og indsats

I Kongens Mose og Draved Skov er der særligt fokus på den aktive højmosé, da det er en sjælden og truet naturtype. Sammen med højmoséarealet har Natura 2000-området relativt store arealer med hængesæk, og for begge naturtyper gælder, at de har arealer, der udgør mere end 5 % af landets samlede areal af naturtypen. Det samme gælder skovnaturtyperne ege-blandskov og elle- og askeskov. Da der er store områder med nedbrudt højmosé og skovbevokset tørvemose, er der potentiale for udvidelse af området med aktiv højmosé. Derudover prioriteres områdets funktion som levested for en række sjældne og truede fuglearter.

I Kongens Mose sikres den mest hensigtsmæssige hydrologi, således at der skabes forudsætninger for, at der kan udvikles aktiv højmosé på ca. 140 ha.

Invasive arter som sitkagran, contortafyr og glansbladet hæg søges bekæmpet og deres spredning søges forebygget.

Indsatsen for skovene vil dreje sig om beskyttelse af skovarealerne, samt sikring af en skovnaturtypebevarende drift og pleje.

Der sikres velegnede levesteder med individuel hensyntagen til den enkelte arts sårbarhed overfor forstyrrelser, samt egnede fourageringsområder af tilstrækkelig størrelse til sortterne.

Oversigt over væsentlige virkemidler til gennemførelse af denne plan:

Indsats	Stort omfang	Mindre omfang	Undersøges nærmere	Ikke relevant
Rydning, fjernelse af uønsket opvækst Herunder bekæmpelse af invasive arter	X			
Forbedring af hydrologi Fx ved at standse dræning, genoprette vandløb, fjerne diger	X			

<p>Ekstensiv drift</p> <p>Fx indførsel eller opretholdelse af græsning, høslet mm.</p>		X		
<p>Sikring af arealer</p> <p>Sikring af natur der ikke pt. er beskyttet /f.eks. stenrev og skovnatur).</p>		X		
<p>Reducere forstyrrelser</p>				X
<p>Forbedring/sikring af levesteder</p> <p>Fx ved etablering af vandhuller, sikring af redetræer eller større fouragerings- eller yngleområder</p>		X		
<p>Sammenkædning af naturarealer</p> <p>Fx ved udlæg af naturarealer til samdrift af mindre og adskilte naturområder.</p>				X

Mål for planperioden

(Natura 2000-planens indsatsprogram)

Natura 2000-planens indsatsprogram er bindende retningslinjer for handleplanen i første planperiode, og anvendes derfor som handleplanens mål. Dette indsatsprogram skal være gennemført med udgangen af år 2015, dog år 2021 for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer. Indsatsprogrammet vedrører alene naturtyper og arter, som er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området, jf. bilag 1.

Indsatsprogrammet er på side 21-24 i [Natura 2000-planen](#).

Her er et sammendrag af Natura 2000-planens indsatsprogram::

Naturtyper

- ❖ Der sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi og det undersøges nærmere, hvor der er behov for at skabe en mere hensigtsmæssig hydrologi i skovnaturtyperne. Den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi sikres i den udstrækning det er foreneligt med den overordnede målsætning om at genskabe mosen som aktiv højmose.
- ❖ De lysåbne terrestriske naturtyper sikres en hensigtsmæssig ekstensiv drift og pleje. Tilgroning med træopvækst begrænses.
- ❖ Skovnaturtyperne sikres en skovnaturtypebevarende drift og pleje eller udlægges i særlige tilfælde til urørt skov. Forekomster med skovbevokset tørvemose og elle- og askeskov der ikke genoprettes til højmose, sikres.
- ❖ Invasive arter som sitkagran, contortafyr og glansbladet hæg søges bekæmpet og deres spredning søges forebygget.
- ❖ Der skabes forudsætning for, at der kan udvikles aktiv højmose på ca. 140 ha. Et igangværende naturgenopretningsprojekt løfter indsatsen i 1. planperiode. Nedbrudt højmose og skovbevokset tørvemose målsættes som aktiv højmose.

Arter

- ❖ Der sikres velegnede levesteder for rørhøg, hedehøg, trane, tinksmed og mosehornugle i den udstrækning det er foreneligt med den overordnede målsætning om at genskabe mosen som aktiv højmose.
- ❖ Sikring af redesteder på omdriftsarealer for hedehøg.
- ❖ Der sikres egnede yngle- og fourageringsområder af tilstrækkelig størrelse til sortterne i den udstrækning det er foreneligt med den overordnede målsætning om at genskabe mosen som aktiv højmose.

Indsatser som forventes gennemført via anden planlægning end

handleplanen:

Husdyrgodkendelsesloven: Reduktion af kvælstofdeposition fra luften på områdets habitatnaturtyper sker ved administration af denne lov.

Vandplanen: Regulerer tilførslen af næringsstoffer til søer.

Sådan vokser højmosen i Kongens Mose. Foto: Aksel Voigt

Forventede metoder og forvaltningstiltag

Her angives de metoder og forvaltningstiltag, som forventes at skulle anvendes for at opfylde handleplanens mål (Natura 2000-planens indsatsprogram). Der angives dog *ikke* metoder og forvaltningstiltag for offentlige arealer, hvor lodsejerne selv udarbejder drifts- og plejeplaner for at gennemføre Natura 2000-planen. Der henvises til resuméerne af denne offentlige drifts- og plejeplanlægning i bilag 3.

Den konkrete indsats på et areal forventes i stort omfang udmøntet ved, at lodsejeren søger om tilskud fra en række særlige tilskudsordninger under Landdistriktsprogrammet. For nærmere information henvises til [NaturErhvervsstyrelsen](#) og – for skovbevoksede arealer – til [Naturstyrelsen](#).

Naturtyper

I tabel 1 angives de forventede metoder og forvaltningstiltag for *naturtyperne* på udpegningsgrundlaget, jf. bilag 1. Tabellen er inddelt i 3 grupper:

- Lysåbne naturtyper, inkl. sø- og vandløbsnaturtyper (se bilag 4)
- Skovnaturtyper (se bilag 4)

Hovedparten af arealet med naturtyper er kortlagt, og kan ses på hjemmesiden [PRIOR](#).

I tabel 1 er der et skøn over omfanget af de enkelte metoder og forvaltningstiltag for de kortlagte naturtyper samt et skøn over omfanget af ny habitatnatur. I den forbindelse skelnes mellem "Igangværende indsats" og "Behov for ny indsats". Der er ikke igangværende indsatser i Natura 2000-området, der bidrager til at opfylde handleplanens mål.

Tabel 1: Forventede metoder og forvaltningstiltag for naturtyperne*

Forventede metoder og forvaltningstiltag	Skøn over omfanget af:		
	Igangværende Indsats	Behov for ny indsats	Samlet indsats
Lysåbne naturtyper:			
Rydning af uønsket opvækst	0 ha	Ca. 5 ha	Ca. 5 ha
Forbedring af hydrologi	0 ha	Ca. 52 ha	Ca. 52 ha
Græsning eller høslæt	0 ha	Ca. 3 ha	Ca. 3 ha
Skovnaturtyper:			
<i>Skov med fredskovspligt:</i>			
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	-	Ca. 3 ha	Ca. 3 ha
Urørt skov	-	-	-
Forbedring af hydrologi	-	≤ 3**	≤ 3**
Udvidelser af naturtyper		-	-

* Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i

egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 3.

** Arealet udgøres af skovnaturtypen skovbevokset tørvemose, og da denne skovnaturtype jf. Natura 2000 planens indsatsprogram målsættes som aktiv højmose, kan der ske en reduktion i arealet med skovbevokset tørvemose. Ligeledes kan det betyde at indsatsen for forbedret hydrologi bortfalder. Dette er nærmere beskrevet i afsnittet 'Modstridende interesser' på side 20 i Natura 2000 planen.

Særligt for lysåbne naturtyper

Rydning af uønsket opvækst

På lysåbne naturtyper kan der være behov at rydde træer og buske inden f.eks. græsning eller høslæt kan iværksættes. Det drejer sig særligt om naturtyperne højmose og nedbrudt højmose. Der skønnes at være behov for at rydde i størrelsesordenen 5 ha af de kortlagte naturtyper, primært arealer med nedbrudt højmose.

Forbedring af hydrologi

Det fremgår af Natura 2000-planens indsatsprogram, at der skal "*sikres den for naturtyperne mest hensigtsmæssige hydrologi i arealer med søer, højmose, nedbrudt højmose og hængesæk*". De hydrologiske forhold vil typisk blive forbedret ved at afbryde dræn eller afvandingsgrøfter i et område. For at sikre naturtilstanden på de kortlagte habitatnaturtyper skønnes der at være behov for, at forbedre de hydrologiske forhold på i størrelsesordenen 52 ha.

Græsning eller høslæt

Hovedparten af de lysåbne naturtyper forventes plejet med ekstensiv græsning og/eller høslæt. Det drejer sig særligt om naturtypen nedbrudt højmose. Der skønnes at være behov for græsning og/eller høslæt på i størrelsesordenen 3 ha.

Udvidelse af naturtyper

Arealet af naturtypen højmose er truet og fragmenteret. Indsatsen for at skabe forudsætning for udvidelse af arealet med aktiv højmose løftes i første planperiode af den igangværende indsats på statens arealer. I forbindelse med udvidelser af den truede naturtype aktiv højmose kan der forekomme reduktioner i arealet med nedbrudt højmose.

Særligt for skovnaturtyper

Igangværende indsats dækker:

Skovarealer, der i hele planperioden er beskyttet ved skovlovsaftale, fredning eller lignende. I særlige tilfælde kan der være behov for en supplerende beskyttelsesindsats.

Bemærk at træbevoksede moser, hvor vegetationen er opstået naturligt, er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 eller skovlovens § 28. Det kan omfatte skovbevokset tørvemose. Sådanne arealer er ikke medtaget under "Igangværende indsats" i tabel 1, selvom beskyttelsen kan være tilstrækkelig.

Behov for særlig indsats for skovnatur

Generelt skal der være en særlig beskyttelsesindsats af skovnatur, der er i høj tilstand. Det skal bidrage til at bevare de ekstraordinære naturværdier. Se nærmere i bilag 4 under "Skovnaturtypebevarende drift og pleje" og "Urørt skov".

Arealerne for urørt skov og forbedring af hydrologi er bruttoarealer, hvor mulighederne for henholdsvis udlæg til urørt skov og forbedring af de hydrologiske forhold undersøges nærmere. Bruttoarealet for urørt skov er arealer i høj tilstand med bl.a. stor andel dødt ved, mens bruttoarealet for forbedret hydrologi er de mest tørre arealer med skovbevokset tørvemose, der har fungerende grøfter.

Arter

Nedenstående indsats omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planen i egne drifts- og plejeplaner. Se bilag 3.

Indsatsen for naturtyperne forventes i væsentligt omfang at bidrage til at sikre velegnede levesteder for arter på udpegningsgrundlaget.

Der vurderes at være behov for følgende supplerende indsats:

Levesteder i skov

Det vurderes at trane er den eneste art, der er tilknyttet skovnatur (skovbevokset tørvemose), her skal der sikres en passende uforstyrrelse i en zone omkring konstaterede redesteder i yngleperioden.

Indsats mod forstyrrelser:

De aktuelle og potentielle ynglelokaliteter for arter som trane, rørhøg, tinksmed, sortterne og mosehornugle findes primært på arealer ejet af Naturstyrelsen. Indsats på lysåbne private arealer afhænger af en konkret vurdering af, om arternes ynglemuligheder og ynglesucces er påvirket af forstyrrelser.

Sikring af hedehøgens reder

Hedehøgen bygger gerne sin rede i korn- eller rapsmarker. For at sikre rederne mod at blive ødelagt i forbindelse med høst af afgrøderne laves aftaler med lodsejerne om afmærkning og beskyttelse af reder. Indsatsen løftes som en del af "projekt hedehøg".

Prioritering af den forventede forvaltningsindsats

Indsatsen i 1. planperiode skal standse tilbagegangen for naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget. I Natura 2000-planen er dette mål udmøntet i fire sigtelinjer:

1. Sikring af tilstanden af eksisterende naturarealer og arter
2. Sikring af de små naturarealer
3. Sikring af naturtyper og levesteder som ikke er beskyttede
4. Indsats for truede naturtyper og arter

De fire sigtelinjer lægger niveauet for den indsats, som handleplanmyndighederne skal gennemføre, og er udtryk for den nationale prioritering i 1. planperiode.

Her beskrives de dele af indsatsprogrammet, som handleplanmyndighederne forventes at gennemføre med særligt fokus og tidligt i planperioden:

Lysåbne naturtyper

Indsatser for at sikre naturtilstanden på de kortlagte habitatnaturtyper og på længere sigt en udvikling mod aktiv højmoser: Områder, hvor der kan skabes synergi med det igangværende projekt på statens arealer, prioriteres højt. Rydning af træopvækst prioriteres på arealer, hvor det skønnes muligt at forhindre gentilgroning med efterfølgende afgræsning eller vandstandshævning.

Skovnaturtyper

Da der i Natura 2000 området kun er kortlagt 2,5 ha skovnaturtyper hos 1 ejer, er det ikke vurderet relevant at foretage nogen særskilt prioritering af indsatsen i skov.

Arter

Indsatsen for naturtyperne forventes i væsentligt omfang at bidrage til at sikre velegnede levesteder for arter på udpegningsgrundlaget.

Forventet effekt

Her beskrives den forventede naturmæssige effekt ved at gennemføre de enkelte aktiviteter.

Den faktiske naturmæssige effekt for naturtyper og arter vil løbende blive fulgt i det nationale overvågningsprogram, NOVANA. Den forventede effekt af indsats på offentligt ejede arealer fremgår af bilag 4.

Lysåbne naturtyper og arter:

Rydning af uønsket opvækst

I forbindelse med pleje af lysåbne arealer, som *nedbrudt højmosse* vil det ofte være nødvendigt at foretage en rydning af buske og træer. Det vil typisk være arealer, hvor græsning eller slåning har været enten utilstrækkelig eller helt opgivet, og der har indfundet sig uønsket opvækst. Det kan f.eks. være pile- og birkekrat i moser. Rydningen sikrer, at den flora og fauna, der trives med lysåbne forhold, ikke skygges bort. Desuden vil rydning ofte bidrage til at bekæmpe invasive arter som nåletræer og glansbladet hæg. Ofte må rydninger følges op af græsning eller slåning, for at begrænse ny opvækst fra frøkilder omkring det ryddede areal. Det er vigtigt, at den ryddede opvækst fjernes for at skabe gode vækstbetingelser for den lysåbne vegetation.

Ved rydning af arealer med stort potentiale for at udvikle ny habitatnatur vil den vegetation, der er karakteristisk for naturtypen, kunne indfinde sig efter få år. Det gælder særligt for tidlige tilgroningsstadier af naturtyperne.

Forbedring af hydrologi

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for våde naturtyper som f.eks. *søer, højmosse, nedbrudt højmosse og hængesæk*. Dette gælder også for en række arter tilknyttet våde naturtyper som f.eks. *tinksmid, rørhøg og trane*. Effekten af de mere naturlige vandstandsforhold vil typisk være, at fugtigbundsarterne bliver mere dominerende, og at der genindvandrer flere arter tilknyttet våd og fugtig bund. Dette medvirker også til at forbedre fødegrundlaget for en række fuglearter. Desuden vil uønsket opvækst af træer og buske blive hæmmet, nedbrydning af førnelag vil ophøre, og der vil opbygges nyt tørvelag. Det vil sikre mindre næringsfrigørelse og CO₂-udslip. Mere naturlig hydrologi vil medvirke til sikre velegnede levesteder til en række arter på udpegningsgrundlaget.

Græsning eller høslæt

Hovedparten af de lysåbne naturtyper er betinget af græsning eller høslæt. Overlades de til sig selv uden drift, vil de gro til i høje urter og græsser og med tiden springe i krat og skov. Det er en naturlig proces, men hvis det får lov at ske, vil et stort antal arter blive skygget bort.

Græsning eller høslæt vil derfor have en stor positiv effekt på de fleste lysåbne naturtyper og vil ofte være en forudsætning for gunstig bevaringsstatus. Der er dog enkelte lysåbne naturtyper, som ikke eller kun i særlige tilfælde vurderes at have behov for afgræsning eller høslæt. Det drejer sig f.eks. om *hængesæk og højmosse*. Græsning eller høslæt er et middel til at bekæmpe invasive arter som f.eks. bjørneklo og glansbladet hæg samt problemarter som f.eks. gyvel og bjerg-rørhvene.

Når afgræsning foregår uden eller med begrænset tilskuds fodring eller ved høslæt

(d.v.s. med fjernelse af den afslåede biomasse), vil effekten være særlig positiv, idet plejen i disse tilfælde både sikrer lysåbne forhold og fjerner næringsstoffer fra arealerne.

Holdes vegetationen på de lyssåbne engarealer kort med afgræsning eller høslet bliver de bedre fødesøgningsområder for *rørhøg*, *hedehøg*, *sortterne*, *mosehornugle* og *tinksmed*.

Indsats mod forstyrrelser:

Ved at sikre, at der i Natura 2000 området findes uforstyrrede egnede levesteder, øges chancerne for at arterne yngler i området og deres ynglesucces forbedres.

Skovnaturtyper:

Skovnaturtypebevarende drift og pleje

Med den *skovnaturtypebevarende drift og pleje* beskyttes skovnaturtyperne mod gødskning, sprøjtning og yderligere afvanding. I nogle tilfælde etableres mere naturlige vandstandsforhold.

Der sikres nogle af de naturmæssigt vigtige strukturer, f.eks. vedvarende skovdække, en vis andel uforstyrret jordbund, hule og døde træer. De karakteristiske træarter for skovnaturtyperne fremmes, og invasive arter kan bekæmpes. I særlige tilfælde plejes skovnaturtyperne med gamle driftsformer såsom skovgræsning og stævning. Den samlede forventede effekt er en sikring af skovnaturtyperne. Ingen øget afvanding sikrer mod u hensigtsmæssig udtørring af levesteder for traner.

Forbedring af hydrologi i skov

Lukning af grøfter, fjernelse af drænrør mv. kan være afgørende plejetiltag for fugtige skovnaturtyper som skovbevokset tørvemose og elle- og askeskov samt for visse skovlevende arter. Effekten af mere naturlige vandstandsforhold i skovnaturtyperne vil typisk være, at de karakteristiske fugtighedsplantearter knyttet til skovnaturtyperne bliver mere dominerende og flere arter genindvandrer. Samtidig vil førnelaget blive genopbygget, hvorved CO₂ lagres og næringsstoffer tilbageholdes.

Ny habitatnatur:

Udvidelser af naturtyper

Der er ikke planlagt indsats på privatejede arealer.

Bilag 1: Naturtyper og arter på udpegningsgrundlag

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 88:

Naturtypenr.	Naturtype	Handleplan-myndighed		I alt***
		Tønder Kommune	Naturstyrelsen	
3150	Næringsrig sø	-	-	Delvis kortlagt
3160	Brunvandet sø	-	-	Delvis kortlagt
7110	Højmose	2,7		2,7
7120	Nedbrudt Højmose	49		49
7140	Hængesæk	7,4		7,4
9120	Bøg på mor med Kristtorn	-	-	*
9160	Ege-blandskov	-	-	*
9190	Stilkege-krat	-	-	Ej kortlagt
91D0	Skovbevokset tørvemose		2,5	2,5**
91E0	Elle- og askeskov			*
I alt***		59	2,5	62

* Ege-blandskov, Elle- askeskov og bøg på mor m. kristtorn er kun kortlagt på Naturstyrelsens egne arealer og figurerer derfor ikke i denne oversigt.

** Delvist kortlagt - ikke-fredskovspligtige arealer er ikke fuldstændig kortlagt.

*** Omfatter ikke offentlige arealer, hvor ejeren gennemfører Natura 2000-planer i egne drifts- og plejeplaner.

Arter

Artskode	Artsnavn
1096	Bæklampret

Udpegningsgrundlag for Fuglebeskyttelsesområde nr. 61

Artskode	Artsnavn
A081	Rørhøg
A084	Hedehøg
A127	Trane
A166	Tinksmed
A197	Sortterne
A222	Mosehornugle

Bilag 2: Fordeling af indsats mellem handleplanmyndigheder og offentlige lodsejere

I Natura 2000-planens indsatsprogram er der retningslinjer, hvor der er behov for en nærmere afklaring af, hvem der følger op på retningslinjerne. Det drejer sig om følgende retningslinjer:

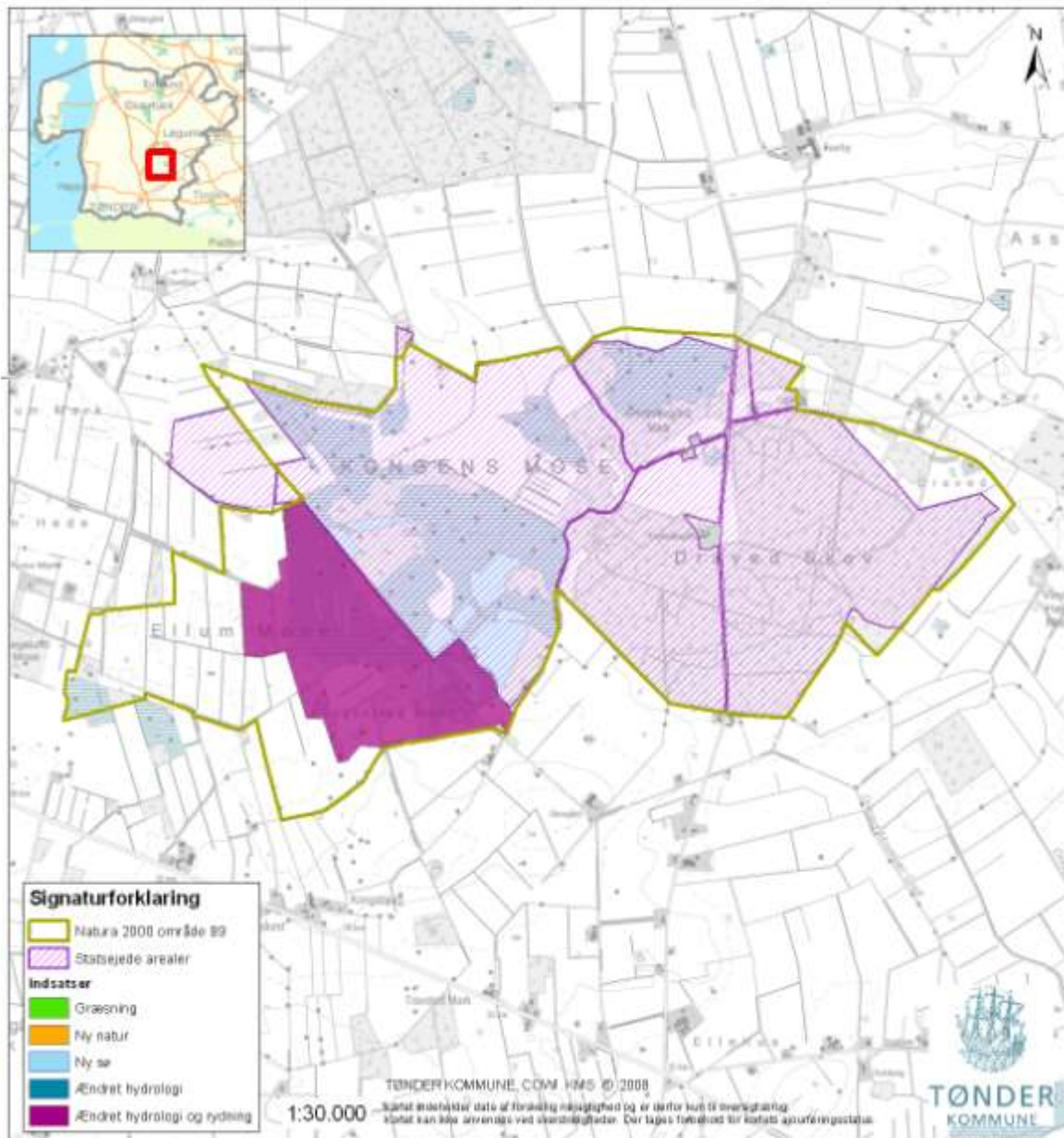
*hensigtsmæssig hydrologi
rydning af træopvækst*

Det kan både være handleplan-myndigheder og offentlige lodsejere, der skal følge op på disse retningslinjer. Derfor omfatter bilag 2 både private og offentlige arealer (inkl. offentlige arealer, hvor lodsejeren selv udarbejdet drifts- og plejeplan).

Der er aftalt følgende opgavefordeling mellem de offentlige lodsejere og handleplan-myndigheder i Natura 2000-området:

	Handleplan- myndighed	Offentlige lodsejere	Total
	Tønder Kommune	Naturstyrelsen	
Forbedret hydrologi	Ca. 52 ha	0	Ca. 52 ha

Bilag 3: Kort med tiltag samt potentielle områder for ny natur

Bilag 4: Resumé af offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner

Bilag 5: Forklaring af Natura 2000-begreber m.m.

Begreb	Forklaring
Natura 2000	Natura 2000 er et netværk af områder i EU med særligt værdifuld natur. Natura 2000 er en samlebetegnelse for habitatområder og fuglebeskyttelsesområder. I Danmark tales om internationale naturbeskyttelsesområder, som også rummer Ramsarområder, og består af et eller flere af disse særligt udpegede områder. Natura 2000-områderne kan ses i Danmarks Miljøportal . Der er mere information om Natura 2000 på Naturstyrelsens hjemmeside
Udpegningsgrundlag	Udpegningsgrundlaget er en fællesbetegnelse for de arter og naturtyper, som findes indenfor et internationalt beskyttelsesområde og som er omfattet af listerne i habitatdirektivet eller fuglebeskyttelsesdirektivet, som forudsætter udpegningsgrundlag her: Udpegningsgrundlag .
Naturtyper	Naturtyperne er defineret nærmere i "Habitatbeskrivelser, årgang 2010" . Endvidere er alle danske naturtyper beskrevet på Naturstyrelsens hjemmeside .
Lysåbne terrestriske naturtyper	I Danmark er der 35 lysåbne terrestriske naturtyper: 1210 (Enårig vegetation på strandvolde) , 1220 (Flerårig vegetation på stenede strande) , 1230 (Klinter eller klipper ved kysten) , 1310 (Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter) , 1320 (Vadegræssamfund) , 1330 (Strandenge) , 1340 (Indlands-strandenge) , 2110 (Begyndende klitdannelser) , 2120 (Hvide klitter og vandremiler) , 2130 (Stabile kystklitter med urtevegetation) , 2140 (Stabile kalkfattige klitter med Empetrum nigrum) , 2160 (Kystklitter med havtorn) , 2170 (Kystklitter med gråris) , 2190 (Fugtige klitlavninger) , 2250 (Kystklitter med enebær) , 2310 (Indlandsklitter med lyng og visse) , 2320 (Indlandsklitter med lyng og revling) , 2330 (Indlandsklitter med åbne græsarealer med sandskæg og hvene) , 4010 (Våde dværgbusksamfund med klokkelyng) , 4030 (Tørre dværgbusksamfund (heder)) , 5130 (Enebærkrat på heder, overdrev eller skrænter) , 6120 (Tørketålende græsvegetation på kalkrig jordbund) , 6210 (Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund) , 6230 (Artsrige overdrev) , 6410 (Tidvis våde enge) , 6430 (Bræmmer med høje urter) , 7110 (Aktive højmoser) , 7120 (Nedbrudte højmoser) , 7150 (Lavninger på tørv med Rhynchosporion) , 7210 (Kalkrige moser og sumpe med hvas avneknippe) , 7220 (Kilder og væld med

	kalkholdigt (hårdt) vand), 7230 (Rigkær) , 7140 (Overgangstyper af moser og hængesæk) , 8220 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter) , 8230 (Indlandsklipper af kalkfattige bjergarter med pionerplantесamfund) .
Sø- og vandløbsnaturtyper	I Danmark er der 7 sø- og vandløbsnaturtyper: 3110 (Kalk- og næringsfattige søer og vandhuller) , 3130 (Ret næringsfattige søer og vandhuller) , 3140 (Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger) , 3150 (Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter) , 3160 (Brunvandede søer og vandhuller) , 3260 (Vandløb med vandplanter) , 3270 (Vandløb med tidvis blottet mudder med enårige planter) .
Skovnaturtyper	I Danmark er der 10 skovnaturtyper: 2180 (Skovklit) , 9110 (Bøg på mor) , 9120 (Bøg på mor med kristtorn) , 9130 (Bøg på muld) , 9150 (Bøg på kalk) , 9160 (Egeblandskov) , 9170 (Vinteregeskov) , 9190 (Stilkekekrat) , 91D0 (Skovbevokset tørvemose) , 91E0 (Elle- og askeskov) .
Kortlægning	Under forarbejdet til Natura 2000-planerne er en række naturtyper kortlagt ved en fysisk gennemgang af habitat-områderne. Naturtyperne er afgrænset og identificeret, og der er registreret oplysninger om struktur og artsindhold på arealerne. De kortlagte områder kan f.eks. findes på PRIOR .
Tilstandsklasse	Tilstandsklassen er udtryk for naturkvaliteten af den enkelte kortlagte naturtype. Tilstandsklassen er beregnet på baggrund af strukturindikatorer og artsdata, som er indsamlet ved kortlægningen. Ud fra strukturindikatorerne beregnes et strukturindeks, og tilsvarende beregnes et artsindeks ud fra de indsamlede artsdata. Hver især fortæller de to indeks noget om de aktuelle livsvilkår og den seneste historie på arealet. Tilstanden er en sammenvejning af de to indeks. Der er 5 tilstandsklasser: I. Høj tilstand II. God tilstand III. Moderat tilstand IV. Ringe tilstand V. Dårlig tilstand De to øverste klasser I og II opfylder Habitatdirektivets krav til gunstig bevaringsstatus under forudsætning af, at der foreligger en prognose der siger, at arealet også i fremtiden vil kunne opretholde den høje eller gode tilstand. Tilstandsklasse (inkl. struktur- og artstilstand) for en kortlagt naturtype kan ses på PRIOR .
Gunstig bevaringsstatus	En naturtypes bevaringsstatus er gunstig, når: - arealet med naturtypen i det naturlige

	<p>udbredelsesområde er stabilt eller øges</p> <ul style="list-style-type: none"> - den særlige struktur og de særlige funktioner, der er nødvendige for naturtypens opretholdelse, er til stede og vil være det fremover. - bevaringsstatus for de arter, der er karakteristiske for naturtypen, er gunstig. <p>En arts bevaringsstatus anses for gunstig, når:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bestandsudviklingen viser, at arten på lang sigt vil opretholde sig selv - artens naturlige udbredelsesområde hverken er i tilbagegang eller vil blive mindsket - der er og sandsynligvis fortsat vil være et tilstrækkeligt stort levested til på lang sigt at bevare artens bestande
Natura 2000-plan	<p>Natura 2000-planen fortæller, hvordan man skal behandle hvert af de 246 Natura 2000-områder, så man stopper tilbagegangen for naturtyper og arter i det enkelte område. Natura 2000-planen indeholder en basisanalyse af områdets aktuelle naturtilstand og trusler, mål for naturtilstanden og et indsatsprogram. Natura 2000-plan kan findes på Naturstyrelsens hjemmeside.</p>
Natura 2000-handleplan	<p>Natura 2000-planen udmøntes i handleplaner. En kommune skal således udarbejde en handleplan for, hvordan Natura 2000-planen vil blive realiseret inden for kommunens geografiske område på land og kystnære områder. Kommunen skal efterfølgende sikre, at handleplanen gennemføres. På tilsvarende måde har Naturstyrelsen ansvaret for at udarbejde og gennemføre handleplaner for de skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.</p>
Offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner	<p>Offentlige lodsejere har mulighed for selv at udarbejde drifts- og plejeplan som opfølgning på en Natura 2000-plan. I Natura 2000-handleplanen skal der være resuméer af de offentlige lodsejeres drifts- og plejeplaner.</p>
Invasive arter	<p>Invasive arter dækker over plante- og dyrearter, der af mennesket er blevet flyttet fra en del af verden til en anden og her påvirker hjemmehørende arter negativt. Et almindeligt brugt eksempel er kæmpebjørneklo, som er ført til Danmark fra Kaukasus og nu giver problemer i eksempelvis moser, hvor den udkonkurrerer hjemmehørende plantearter.</p>
Prædatorer og prædation	<p>Dyr, der spiser andre dyr, disses unger eller æg, kaldes for prædatorer. Det kan fx være ræve, mink, krager eller husskader. Jordrugende fugle er særligt følsomme over for prædation.</p>

Fragmentering	Opdeling af naturområder eller levesteder for arter kaldes også for fragmentering. Fragmentering er negativt for naturen, da det samlede naturareal bliver mindre, naturen påvirkes mere på grund af en større kontaktflade til agerjord, vejarealer m.m. og fordi at bestandene af arter i de enkelte områder bliver isolerede fra hinanden.
Hydrologi	Hydrologi er i denne sammenhæng et andet ord for vandstandsforhold. Afvanding med grøfter og dræn forandrer naturen, og ændrer livsbetingelserne for planter og dyr. En række naturtyper som våd hede, klitlavninger samt moser kan kun findes, hvor der er en vandmættet jordbund. Desuden er mange fuglearter afhængige af at kunne søge føde på fugtige enge og lavninger.
Skovnaturtypebevarende drift og pleje	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov er den skovnaturtypebevarende drift og pleje defineret på følgende måde:</p> <p>Alle arealer omfattes af en basissikring med følgende indhold:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vedvarende skovdække • Ved skovdrift skal de karakteristiske træarter for skovnaturtypen fremmes • Ved foryngelse skal der anvendes en naturvenlig foryngelse • Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse • Uforstyrret jordbund på mindst 2/3 af arealet • Ingen øget afvanding • Bevaring af eksisterende dødt ved og træer med hulheder • Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt <p>Som minimum skal alle arealer i tilstandsklasse 1 omfattes af en supplerende sikring med én eller flere af følgende tiltag:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevaring af store træer til død og henfald • Bekæmpelse af invasive arter • Etablering af naturlige vandstandsforhold • Forberedelse til skovgræsning

Urørt skov	<p>I Natura 2000-tilskudsordning for skov omfatter udlæg til urørt skov følgende restriktioner:</p> <ul style="list-style-type: none">• Ingen skovdrift• Ingen fjernelse af levende eller døde træer• Ingen gødskning, kalkning eller kemisk bekæmpelse• Ingen forstyrrelse af jordbunden• Ingen oprensning eller nygravning af grøfter• Plejeret til handleplan-myndigheden til bekæmpelse af arter, der optræder invasivt
------------	--

